

Dünden Bugüne Türkiye Hayvancılığı ve Et Sorunu

“Türkiye gıda üretimi açısından Dünya’da kendi kendine yeterli çok az sayıda ülkeden birisidir!”

Bu ifadeyi gerek ders kitaplarında gerekse tarım ve hayvancılıkla ilgili yayın ve yazılarda sıkça görmek mümkündür. “Ancak bu kendine yeterlilik kantitatif olup, kalitatif olarak beslenmemizde yetersizlik ve dengesizlik söz konusudur.” şeklinde devam ederdi. Bu ifadeler daha iyiye ulaşmanın, ülke insanlarının sağlıklı beslenmeleri için gerekli gıda maddelerinin kaliteli ve yeterince üretimi için yapılması gerekenleri vurgulamak için kullanılırdı. Bu ifadeler; ne çağlar ötesine, ne de asırlar öncesine aittir. Sadece 30-40 yıl öncesinindi.

Gelinen noktada aynı sözler söylenirse; sektörü bilen insanların değerlendirmesi nasıl olur? Bu süreç ki Türkiye'nin ekonomik yapısında hızlı değişimin yaşandığı, Avrupa ile bütünleşme için her türlü özverinin gösterildiği, kısaca ülkenin çağ atladığı(!) dönemi, son yıllardaki her şeyin yolunda(!) olduğu bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Gönül isterdi ki bu sürecin sonunda, gıda üretimi kalite ve kantite olarak yeterli olduğu gibi, üretim fazlası olsun, birim üretim değerleri gelişmiş ülkeler seviyesinde olsun.

Gıda üretiminin bütünündeki durumun ötesinde, hayvansal gıda üretimi ülkenin geleceği beyinlerin gelişimi ve sağlıklı bir nesil için daha da önemli görülmektedir. Genç Cumhuriyetin 50. yılından bu yana yaşanan süreçte, hayvancılık ne durumdan, hangi noktaya gelmiş, neler hedeflenmiş, neler yapılmıştır? Geleceği görebilmek için bu kısa geçmişe bakmakta yarar vardır.

Planlı döneme geçildikten sonraki ilk üç plan döneminde ilke edinilen ve yapılması planlanan hususlar hayvancılığın problemlerine önemli düzeyde çözüm getirebilecek unsur olarak görülebilir. Ancak, geçen zaman sürecinde bu hususların bir kısmının yerine getirildiği, bir kısmında ise başlanılıp belirli düzeylere ulaşıldığı bilinmektedir.

Bazı konuların ise Yetiştirici Birlikleri ve Mera Kanunu örneklerinde olduğu gibi yeterliliği tartışmalı olmakla birlikte ancak son yıllarda yürürlüğe konulabildiği görülmektedir. 1931 yılında yapılan I.Ziraat Kongresinde, Karacabey Harası Sığırcılık Şefi Uzman Veteriner Hekim Kadri (Öztaş) Bey tarafından sunulan tebliğde kurulması önerilen, yine, II.Beş Yıllık planda “Yetiştiricilerin, üretimle tüketim arasındaki safhaları da kapsamak üzere teşkilatlanması” şeklinde ifade edilen, her dönemde konuşulan “Yetiştirici Birlikleri” konusu halen çözümlenmiş değildir.

Bunların ötesinde “Hayvansal ürünler ihtiyacının yurt içinden karşılanması hedefi” unutulmuş, her türlü hayvansal üründe dışa bağımlı hale gelinmiştir. Yine ilk dönemlerde planlanan “fiyat politikası oluşturma ve bu politikaya uygun destekleme alımları”, hayvancılığa hizmet veren tarımsal KİT'lerin etkisizleştirilmesi ve elden çıkartılması ile gündemden kalkmıştır.

Hayvan varlığı ve üretim değerlerine ait son yıllara ait veriler incelendiğinde; nereden nereye geldiğini değerlendirmek kolaylaşacaktır.

Cumhuriyetin 50 Yılındaki Durum ve Değerlendirmeler

Türkiye’de 1970’li yılların başında hayvancılığın genel durumu ve et üretimine ilişkin yapılan değerlendirmelere kısaca yer vermek gerekirse; şu şekilde özetlenebilir(6).

Üçüncü beş yıllık Kalkınma Planında ifade edildiği şekliyle; Türkiye’de bir inek yılda 739 kg süt verirken gelişmiş ülkelerde 4000 kg dır. Karkas ağırlığı ise bizde 91 kg iken gelişmiş ülkelerde 250 kg dır.

Sığır kasaplık gücünün % 72 si, koyun kasaplık gücünün %96.8 i et kalitesinin düzeltilmesi ve veriminin artırılması amacıyla özel olarak besiyeye alınmadan kesilmektedir. Toplam et üretiminin yaklaşık %41 i mezbahalardan, %59 u da mezbaha dışı kesimlerden elde edilmiştir. Kontrollü kesimlerin % 85.5 i Belediye Mezbahalarında, % 14.5 i Et kombinalarında yapılmaktadır. Et ve Balık Kurumu Kombinalarında üretilen et miktarı toplam et üretiminin % 5.5 i kadardır.

Türkiye'de sığır ve koyun kompozisyonu tabloda gösterilmiştir.

Türkiye et bakımından kendi kendine yeterlidir. Üretim talebi karşıladığı gibi her yıl kasaplık canlı hayvan ve et ihracatı da yapılmaktadır.1970 yılında yaklaşık 17 bin ton et ve karşılığı canlı hayvan ihracatı yapılmış, 518 bin ton et de yurt içinde tüketilmiştir.1972 yılında fert başına 17.8 kg kasaplık hayvan eti tüketildiği hesaplanmıştır. Yapılan araştırmalar et talebinin gelir elastikiyetinin civarında olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifade ile Ülkemizde fertlerin harcanabilir gelirlerindeki artış oranına denk bir oranda et tüketimi ve talebi artmaktadır. Türkiye Yılda fert başına et tüketimi açısından son sıralarda yer almaktadır.

Irkı	Sığır Varlığı		Irkı	Koyun	
	Bin baş	%		Bin baş	(%)
Yerli Kara	6.978	50.4	Akkaraman	14.497	44,4
Doğu Kırmızısı	3.750	28.1	Morkaraman	5.140	15,7
Güney Kırmızısı	1.220	8.9	Dağlıç	6.551	20,1
Boz Irk	1200	8.8	Kıvırcık	3.202	9,8
Montafon ve Melezi	400	2.4	Diğer Yerli	1.560	4,8
Siyah Alaca ve Melezi	200	1.2	Merinos ve Melezi	492	1,5
Jersey ve Melezi	21	0.2	Karışık	1.216	3,7
Toplam	13.769	100	Toplam	32.658	100

Yıllık Tüketim (kg/kişi)	
B. Almanya	73.0
İtalya	47.8
Fransa	93.0
İngiltere	75.0
Yunanistan	40.5
Yugoslavya	34.0
İran	13.5
İspanya	43.8
Türkiye	17.8

Yapılan çok sayıdaki araştırma kişilerin ve toplumların refahına paralel olarak hayvansal yiyeceklere talebin arttığını ispatlamıştır. Bu konuda et baş sırayı işgal etmektedir. Bu araştırma sonuçlarına göre et tüketiminin 80-90 kg civarında doymuş hale geldiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin durumu bu seviyenin çok altında olduğundan refahla birlikte tüketim ve talebin hızla artması kaçınılmazdır. Kaçağın önlenmesi, ihracatın durdurulması var sayıldığında üretim artışı sağlanmadığı takdirde düşük tüketimden dolayı görülen üretim fazlası artan nüfusun ihtiyacını ancak 2-3 yıl aynı tüketim ölçüleri içinde karşılayabilecektir.

Türkiye'nin kasaplık hayvan ve et yönünden geleneksel pazarları vardır. Bunlar arasında , Sovyet Rusya, İran, Irak, Suriye, Lübnan, ile Yunanistan, Libya, Kuveyt ve kasaplık at ithal edilen İtalya sayılabilir.

AET, et üretimi yönünden kendine yeterli olmadığı gibi yapılan hesaplar bu topluluğun yıldan yıla artan bir et açığı ile karşılaşacağını göstermektedir. AET 1968-69 yılında 790 bin ton et ithal etmiştir ki bu miktar Türkiye'nin tüm et üretiminden fazladır. Sadece sığır ve dana etleri ithalatı 473 bin tonu bulmaktadır. AET'nin toplam et açığının 1980 lerde 1 milyon tonu bulacağı yapılan projeksiyonlarla tespit edilmiştir. Bu itibarla dahilde etkili tedbirler alınabildiği sürece artırılacak üretimin eritilmesi açısından herhangi bir zorlukla karşılaşılmayacağı anlaşılmaktadır.

DİE Yayınları ve DPT kabullerine göre yapılan hesaplamalarda 28 milyon büyükbaş hayvan birimi varlığının yıllık kaba yem ihtiyacı yaklaşık olarak 52 milyon tondur. Buna karşılık üretim ise %98.2 si ilkel çayır ve meralar olmak üzere toplam 17.1 milyon tondur. İhtiyacın 24 milyon tonluk kısmı samanla karşılanırsa dahi yaklaşık 15 milyon ton açık bulunmaktadır.

Yem Durumu (Milyon Ton)					
İhtiyaç		Karşılanan		Açık	
Kaba Yem	Kesif Yem	Kaba Yem	Kesif Yem	Kaba Yem	Kesif Yem
2.5	17.2	17.1	3.5	35.4	13.7

Türlü yönleriyle açıklanan hayvancılığın sorunları özetlendikten sonra, Türkiye hayvancılığının en önemli probleminin yapısal bozuklukla başladığı, hayvancılıkla ilgili hangi tedbir hangi politika uygulanırsa uygulansın bu yapısal bozukluğun göz önüne alınması gereği belirtildikten sonra hayvancılığın diğer sorunları;

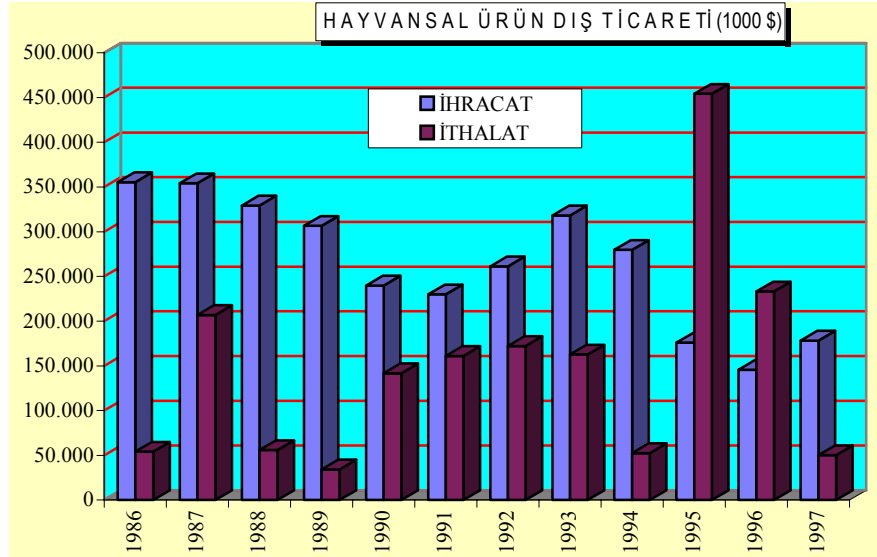
- 1.-Politika (Tercihler, destek ve sübvansiyonlar),
- 2.-Çevresel faktörler (Bakım, besleme, sağlık),
- 3.-İslah,
- 4.-Örgütlenme,
- 5.-Pazar başlıkları altında incelenmiş ve özetlenmiştir.

Türkiye'nin birçok avantaja sahip olduğu belirtilerek yıllar önce Ülkemizde araştırmalar yapan Prof. Baade'nin "Türkiye hayvancılık endüstrisine, bundan 50 yıl önce Batıda uygulanan yem üretim ve hayvan besleme metotlarını yerleştirebilse, kendi ihtiyacını karşılayabildiği gibi yabancı ülkelere de geniş ölçüde hayvansal üretim maddeleri ihraç edebilir."sözleri hatırlatılmaktadır(6).

IMF Politikaları ve Hayvancılığa Etkileri

Türkiye'de IMF politikalarının yürürlüğe konulduğu 24 Ocak 1980 kararları sonrasında önemli makropolitik değişiklikler yaşanmıştır. Türkiye, 1980'li yılların ikinci yarısına kadar hayvan ve hayvansal ürün ticaretinde ihracatçı ülke konumunda bulunurken, net ithalatçı konumuna gelmiştir. Başta canlı hayvan olmak üzere sürekli bir dışsattım pazarına sahip olan

HAYVANSAL ÜRÜN DİŞ TİCARETİ (1000 \$)		
	İHRACAT	İTHALAT
1986	355.456	54.220
1987	354.228	206.919
1988	329.363	55.962
1989	306.541	34.184
1990	239.722	141.670
1991	229.986	160.967
1992	261.346	172.124
1993	318.266	162.599
1994	279.680	52.566
1995	175.941	454.093
1996	145.592	233.103
1997	178.237	50.186
1998	68.939	58.875

Türkiye, 1980'li yıllarda yapılan plansız ve görünürde hedefi bulunmayan, üretime kıyasla aşırı miktarda, canlı hayvan ve et ihracatı yapmıştır. Bu süreç sonucunda 1990 yılından itibaren ticaretin yapısı tersine dönmüş, hayvansal ürünlerin tamamı dikkate alındığında 1992 yılından itibaren net ithalatçı konumuna gelinmiştir. Canlı hayvan ve hayvansal gıda dış ticaretinde 1995 yılında ithalatımız ihracatın üç katı düzeyine yükselmiştir.

Grafiklerdeki hayvansal ürün dış ticaret değerlerinde(8), konunun inceleme kapsamında yalnızca canlı hayvanlar ve gıda türü hayvansal ürünler alınmıştır. Diğer hayvansal ürünler ki sanayi hammaddesi özelliği taşımaları ile birlikte dış ticarete önemli yere sahiptirler. Deri ve yapağıyı da içine alan bu tür hayvansal ürünlerde ithalat oranı daha da yüksektir.

Hayvansal ürün dış ticaretinin önemli kısmını canlı hayvan ve et teşkil etmektedir. Canlı hayvan dış ticaretinde ana kalemleri teşkil eden sığır ve koyun ihracat ve ithalat tutarları grafikte gösterilmiştir.

Canlı hayvan dış ticaretinde(8), eskiden beri koyun ihracatı önemli yer tutmakta olup hayvansal ürün dış ticaretinde dengelyi sağlayan yegane unsur olarak görülmektedir. Her yıl 200-250 milyon dolar civarında gerçekleşen koyun ihracatı yanında diğer canlı hayvan dış ticareti fazla bir önem arz etmemektedir.

Geçmişte resmi ihracatın yanında komşu ülkelere yapılan kaçak

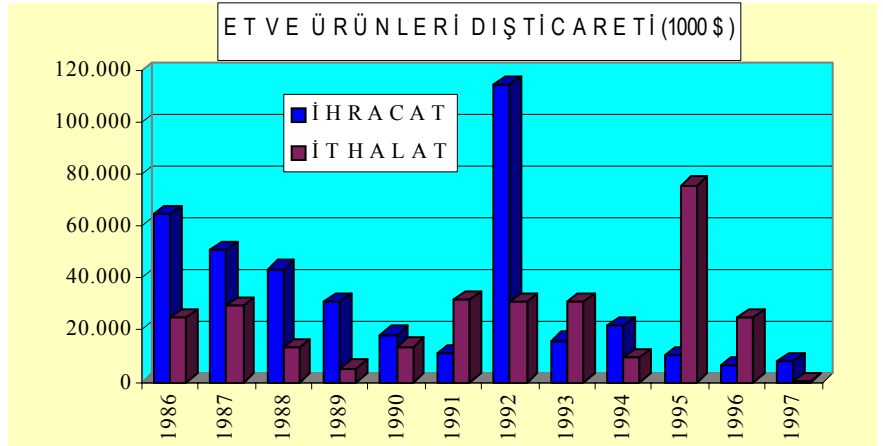
satışların da önemli bir miktar olduğu bilinmektedir. Buna karşılık 1990 yılından itibaren koyun ihracatında genel anlamda düşme gözlenmesine karşılık sığır ithalatının dış ticarete önemli yer aldığı görülmektedir. Sığır ithalatı 1995 yılında zirveye ulaşırken kesin miktarı belirlenemeyen ve dolayısıyla grafiklerde gösterilemeyen ancak son yıllarda geçmişte olanın tersine bir hareket başlayarak önce koyun daha sonra da sığır kaçak girişleri ülke hayvancılığındaki tüm dengeleri etkileyecek boyuta ulaşmıştır. Bu duruma sınır ticareti kapsamında yapılan ithalat da ilave edildiğinde bilhassa 1997-1999 canlı hayvan ve et ithalatının yasaklandığı dönemde gayri resmi ithalatın hiç bir dönemde ulaşılabilen hayvansal ürün dış ticaretinin oldukça üzerinde olduğu sektörün içindeki insanların bildiği bir gerçektir.

CANLI HAYVAN VE ET DİŞ TİCARETİ

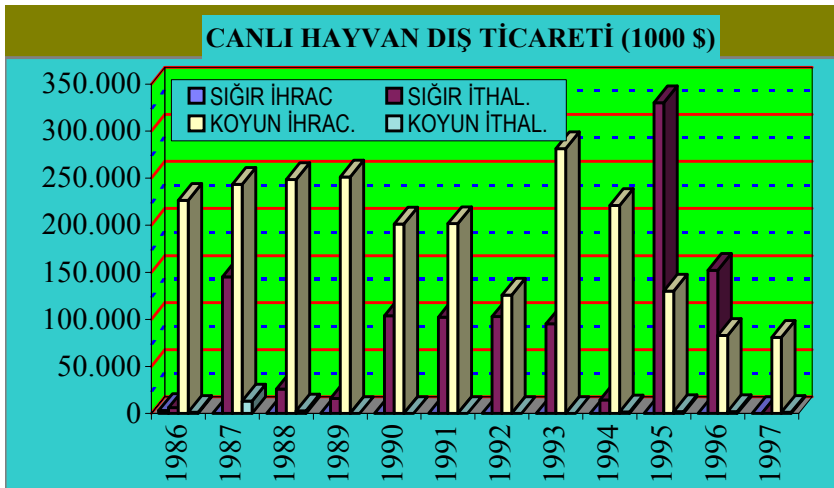
Yıl	Sığır		Koyun		Et ve Mamulleri	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
1986	3.175	6.497	226.316	1.183	64.698	24.974
1987	176	145.385	243.401	13.407	50.824	29.088
1988	172	26.095	248.528	2.945	43.495	13.036
1989	197	16.200	251.214	301	30.842	5.329
1990		103.736	201.463	347	18.356	13.763
1991	6	102.466	201.638	35	10.761	31.909
1992		103.124	125.820	45	114.218	30.833
1993		95.176	281.533	19	15.943	30.992
1994		14.434	221.182	1.573	21.475	9.743
1995		330.257	130.061	2.183	10.152	75.682
1996		152.241	83.091	2.035	6.163	24.825
1997		231	81.095	1.247	7.668	507
1998			45.320	2	8.127	

Canlı büyükbaş hayvan ticaretinde eskiden beri damızlık ithalatı nedeniyle ithalat ağırlığı olmasına karşılık 1980 li yılların ilk yarısında cazip hale getirilmesiyle ihracat da belirli seviyede öneme haiz iken 1986 yılından sonra tükenme noktasına gelmiştir. 1990'lı yıllar ise damızlık ithalatı yanında kasaplık ithalatının da öne çıktığı yıllar olmuştur.

Et ve et ürünlerine ait dış ticaret tutarları(8) grafik olarak gösterilmiştir. Canlı hayvan ihracatı ile birlikte et ihracatçısı konumunda iken kırmızı et ihracatı yıldan yıla hızlı bir düşüş göstermiştir. İhracattaki bu azalmaya karşılık et ithalatı da hareket görmeye başlamış, 1990 yılında et ithalat ve ihracat değerleri birbirine yakın düzeye gelirken 1991 yılından itibaren ihracat -ithalat dengesi tersine dönmüştür. 1992 yılında yüksek miktarda gerçekleşen koyun eti ihracatı dışında et ithalatçısı ülke konumuna gelinmiştir.

Küçükbaş hayvan dış ticaretinde ise canlı koyun ihracatı 1990 lı yıllara kadar devam etmiştir. Bu yılların başında azalırken daha sonra kaçak ithalat ve sınır ticareti çerçevesinde ithalat trendi başlamıştır.

Kırmızı et dış ticaretinde de canlı hayvan varlığı ve dış ticaretine paralel olarak 1990 yılından itibaren net ithalatçı konumuna gelinmiştir.

Hayvancılığın geldiği noktayı etkileyen problemlerin içerisinde en çok ifade edilen konulardan birisi de bu süreçte yaşanan terör olaylarıdır. Bu konuda tespiti doğru yapmak gerekir. Terörün geldiği noktada hayvancılığa etkisi yabana atılamaz. Ancak, terörün arkasındaki sebepler

ve emperyalist güçlerin oyunları aşikardır. Bununla birlikte terörü besleyen ekonomik faktörlerin başında ise hayvancılıkta uygulanan politikaların geldiği göz ardı edilmemelidir. Hayvancılıktan başka geliri olmayan insanlar, kazanç sağlayamayınca iki maceradan birisini tercih etmek zorunda kalmışlardır. Ya dağa çıkmışlar, ya da büyük kentlere göç etmişlerdir. Her iki maceranın sonucu da, Türkiye'nin geldiği noktadaki sosyo-ekonomik sıkıntıların kaynağını oluşturmuştur. O nedenle uygulanan politikaları iyi niyetle bağdaştırmak akılcı görülmemektedir. Sadece terör bölgesinde değil, Anadolu'nun tamamında kırsal kesimde aktif işgücü açığı oluşmuş ve sektörü olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

Et İthalatı ve Et Fiyatları

Türkiye hayvancılığını etkileyen en önemli faktörler arasında yer alan et ithalinin yoğun gündeme geldiği geçmiş yıllarda da, bugün olduğu gibi iç piyasadaki et fiyatları ve ithalata konu olan uluslar arası pazardaki fiyatlar karşılaştırılmıştır. Yetiştiricinin eline geçen fiyatlar her nedense hiçbir zaman karşılaştırma konusu olmamış ve kamuoyu gündemine taşınmamıştır.

Yaygın olarak karşılaştırılan, hayvancılık ve yem kaynakları açısından çok farklı ekolojik şartlara sahip Avrupa ile karşılaştırmalar yapılmaktadır. AB Ortak tarım Politikası (OTP) kapsamında yapılan destekler hariç yetiştirici eline geçen fiyatlar ile pazar fiyatları tamamen farklı değerler taşımaktadır. OTP kapsamında sağlanan destekler(1) (yem ve süt üretimine sağlanan destekler ile küçükbaşlar için sağlananlar hariç) ;

Sığır-Dana Eti için;

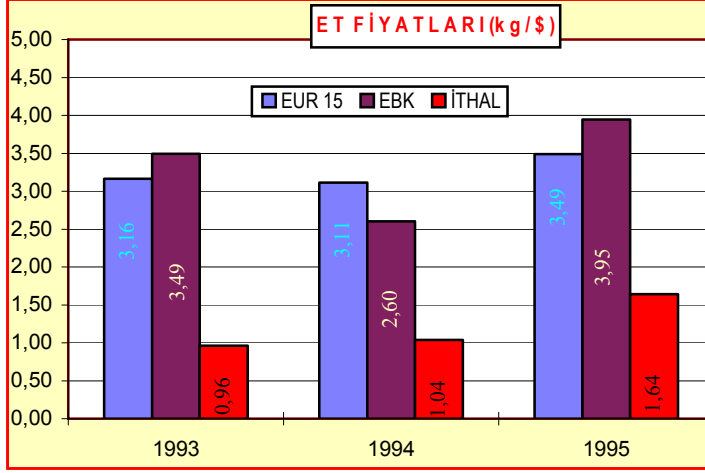
Kalite ve Standartlar,

Topluluk Pazar Fiyatı (Temsili Fiyat),

Müdahale Sistemi,

Üreticiler İçin Doğrudan Ödemeler;

1.-Sığır Eti Özel Primi,

2.- Damızlık İnek Primi,

3.-Ekstansivasyon Primi,

4.- Kesim Primi,

5.- Sezon Dışına Özendirme Primi,

6.- İlave ödemeler,

7.- İstisnai Pazar Destek Önlemleri,

8.- Ani fiyat değişikliği önlemleri,

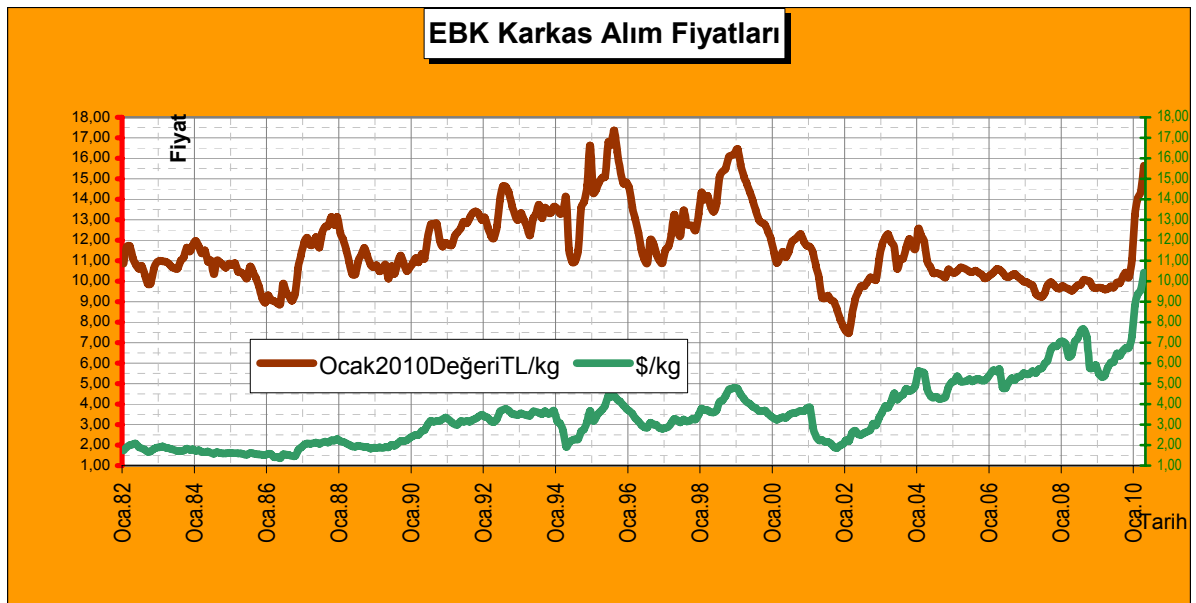
9.-Sığır ve dana dana eti ithalatı vergileri,

10.-İhracat Subvansiyonları olarak sıralanabilir.

Bu destekler karşısında Türkiye'de yetiştiriciye üretim güvencesi sağlayan bir destekten söz etmek mümkün olmamasına rağmen, bu yıllara ait

karkas alım fiyatlarının seviyesini karşılaştırmak için Avrupa Birliği (EUR-15) yetiştirici eline geçen fiyatları(12), EBK yıllık ortalama alım fiyatları(5) ve aynı yıllarda gerçekleştirilen et ithal fiyatları (8) grafikte verilmiştir. Grafik incelendiğinde görüleceği gibi Avrupa Birliği çiftçi eline geçen ortalama fiyatları 3.00-3.50 dolar arasında ve 1995 yılı fiyatları bir miktar yüksek olsa da 1993-94 yılları aynı düzeyde olmuştur. Aynı yıllarda Ülkemizde E.B.K alım fiyatları ise 1993 yılında 3.50 dolar seviyesinde olurken 1994 yılında 2.50 doların biraz üzerinde (2.67\$), 1995 yılında ise 4.00 dolar düzeyine (3.92 \$) yaklaşmıştır.

Avrupa Birliği çiftçi eline geçen fiyatları 3.00-3.50 dolar düzeyinde olmasına karşılık büyük çoğunluğu Avrupa Birliği kaynaklı et ithal fiyatları ise oldukça farklılık göstermektedir. Bazı çevrelerin Dünya veya Avrupa fiyatları olarak yanlış bir şekilde sunduğu ithal et fiyatları 1993 yılında 1.00 doların altında gerçekleşirken 1994 yılında 1.00 dolar civarında olmuş ancak ithalatın en yüksek düzeyde gerçekleştiği 1995 yılında ise 1.50 doları geçmiştir. Dolayısıyla 1.00-1.50 dolar arasında gelişmiştir. Bunun anlamı ise ithal fiyatları üretildiği ülkelerin 1/3 ü düzeyinde olmakta ve ona göre ihracatçı ülkeler tarafından üretim ve ihracat desteklenmektedir.

E.B.K AYLIK ORTALAMA SIĞIR KARKAS ALIM FİYATLARI

	Ocak2010 Değeri Tl/Kg										\$ /Kg									
	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991
Ocak	10,9	11,0	12,0	10,8	9,3	11,9	12,3	10,8	10,8	11,8	1,73	1,89	1,72	1,61	1,58	2,01	2,19	1,86	2,41	3,25
Şubat	11,7	11,0	11,7	10,9	9,1	12,1	12,0	10,5	11,1	11,8	1,89	1,93	1,74	1,61	1,56	2,08	2,15	1,89	2,50	3,11
Mart	11,7	11,0	11,4	10,5	9,0	11,8	11,5	10,6	10,9	12,2	1,99	1,87	1,68	1,60	1,40	2,06	2,08	1,86	2,50	3,02
Nisan	11,2	10,9	11,5	10,4	8,9	11,8	10,9	10,8	11,3	12,4	2,02	1,85	1,66	1,60	1,42	2,09	2,01	1,91	2,69	3,00
Mayıs	10,8	10,7	11,0	10,3	8,9	12,1	10,3	10,1	11,1	12,6	2,08	1,80	1,69	1,54	1,36	2,13	1,94	1,88	2,73	3,17
Haziran	10,6	10,6	11,0	10,1	9,9	11,6	10,3	10,7	12,1	12,9	1,91	1,76	1,62	1,53	1,55	2,06	1,92	2,01	2,98	3,14
Temmuz	10,7	10,6	10,3	10,7	9,5	12,4	11,0	10,4	12,8	12,8	1,84	1,70	1,57	1,62	1,53	2,12	1,97	1,97	3,19	3,17
Ağustos	10,3	11,0	11,0	10,5	9,3	12,7	11,3	10,8	12,8	13,1	1,78	1,71	1,66	1,59	1,52	2,17	1,94	2,07	3,14	3,13
Eylül	9,9	11,2	10,9	10,2	9,0	12,7	11,6	11,3	12,8	13,3	1,67	1,74	1,61	1,56	1,46	2,13	1,90	2,20	3,17	3,23
Ekim	9,9	11,6	10,8	9,7	9,4	13,1	11,2	10,9	12,0	13,4	1,69	1,82	1,59	1,55	1,47	2,23	1,91	2,19	3,19	3,30
Kasım	10,6	11,4	10,6	9,2	10,6	12,8	10,8	10,5	11,7	13,3	1,81	1,77	1,59	1,53	1,75	2,22	1,83	2,23	3,27	3,39
Aralık	10,9	11,8	10,9	8,9	11,3	13,1	10,7	10,6	11,9	13,0	1,88	1,80	1,62	1,51	1,87	2,30	1,87	2,35	3,35	3,48
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Ocak	13,1	13,3	13,5	14,3	14,6	11,5	14,3	16,5	11,4	11,7	3,39	3,55	3,17	3,19	3,67	2,84	3,77	4,75	3,32	3,83
Şubat	12,7	13,0	13,3	14,5	13,6	11,7	14,0	15,7	10,9	11,4	3,35	3,50	3,07	3,37	3,53	2,91	3,70	4,48	3,23	2,87
Mart	12,2	12,7	13,4	14,8	13,0	12,3	14,2	15,1	11,2	10,8	3,18	3,46	2,67	3,57	3,31	3,09	3,70	4,27	3,32	2,46
Nisan	12,1	12,2	14,1	15,1	12,4	13,2	13,7	14,8	11,4	10,1	3,12	3,43	1,92	3,74	3,16	3,29	3,61	4,11	3,36	2,24
Mayıs	12,7	13,1	11,6	15,1	11,5	12,5	13,4	14,3	11,2	9,2	3,29	3,65	2,11	3,94	2,99	3,20	3,59	4,02	3,32	2,25
Haziran	13,9	13,3	10,9	16,8	11,1	12,2	13,8	13,9	11,5	9,2	3,62	3,62	2,24	4,40	2,88	3,11	3,70	3,88	3,47	2,15
Temmuz	14,6	13,7	11,0	16,6	10,9	13,4	15,1	13,5	11,9	9,3	3,72	3,59	2,28	4,37	2,85	3,25	4,09	3,82	3,55	2,16
Ağustos	14,6	13,1	11,5	17,4	12,0	12,8	15,4	13,0	12,0	9,1	3,77	3,52	2,29	4,40	3,10	3,16	4,18	3,67	3,57	2,08
Eylül	14,3	13,6	13,6	16,3	11,8	12,7	15,5	12,9	12,2	9,0	3,69	3,65	2,67	4,22	3,00	3,19	4,39	3,65	3,62	1,91
Ekim	13,7	13,4	13,9	15,4	11,3	12,7	16,1	12,8	12,3	8,6	3,54	3,53	2,77	4,13	2,98	3,28	4,70	3,69	3,67	1,86
Kasım	13,3	13,3	14,7	14,8	11,0	12,5	16,1	12,4	11,9	8,1	3,50	3,56	3,17	3,93	2,85	3,25	4,75	3,55	3,66	1,99
Aralık	13,0	13,6	16,6	14,8	10,9	13,3	16,2	12,1	11,7	7,8	3,47	3,68	3,67	3,78	2,79	3,48	4,79	3,43	3,80	2,05
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Ocak	7,6	11,8	12,6	10,4	10,3	10,0	9,8	9,7	13,2		2,23	3,59	5,61	5,12	5,49	5,46	7,06	5,51	8,80	
Şubat	7,5	12,1	12,2	10,5	10,4	9,9	9,7	9,7	14,0		2,20	3,90	5,56	5,36	5,65	5,48	6,93	5,33	9,35	
Mart	8,3	12,3	11,9	10,7	10,6	9,8	9,6	9,6	14,4		2,59	3,82	5,50	5,11	5,59	5,62	6,32	5,40	9,60	
Nisan	9,1	11,9	11,0	10,6	10,6	9,4	9,5	9,6	15,6		2,71	4,11	4,73	5,10	5,70	5,51	6,42	5,78	10,43	
Mayıs	9,5	11,7	10,7	10,6	10,4	9,3	9,7	9,7			2,53	4,53	4,41	5,13	4,81	5,70	7,04	6,03		
Haziran	9,8	10,6	10,4	10,5	10,2	9,2	9,8	9,7			2,50	4,22	4,31	5,22	4,78	5,75	7,18	6,07		
Temmuz	9,8	11,1	10,4	10,5	10,2	9,4	9,8	9,9			2,60	4,40	4,36	5,11	5,06	5,99	7,57	6,47		
Ağustos	9,9	11,1	10,4	10,5	10,3	9,8	10,1	9,9			2,65	4,46	4,26	5,20	5,27	6,10	7,66	6,35		
Eylül	10,2	11,6	10,3	10,4	10,4	9,9	10,0	10,2			2,74	4,76	4,27	5,24	5,18	6,64	7,27	6,60		
Ekim	10,1	12,1	10,2	10,3	10,2	9,8	10,0	10,4			3,05	4,64	4,35	5,15	5,33	6,83	5,77	6,74		
Kasım	10,1	11,8	10,6	10,1	10,1	9,7	9,7	10,2			2,96	4,71	4,82	5,16	5,36	6,83	5,76	6,75		
Aralık	11,1	11,6	10,4	10,2	10,0	9,6	9,7	11,1			3,34	4,91	5,07	5,27	5,51	7,01	5,91	7,31		

Türkiye'deki maliyetlerin oldukça altında piyasaya arz edilen ithal etler, piyasada hızlı dalgalanmalara neden olmuştur. Fiyatlardaki dalgalanmalar ise besicilerin besiye hayvan almakta çekinmesine sebep olurken, yüksek düzeyde fiyatla besiye aldığı hayvanı besi sonunda düşük fiyatla zararına satmakla karşı karşıya getirmiştir. Bu durum besi işletmelerinin sırayla kapanmasına neden olurken, ahır yapımına verilen teşviklerle yapılan binalar, teşvik harabelerine dönüşmüş, eski besi ahırları da önemli ölçüde boşalmıştır.

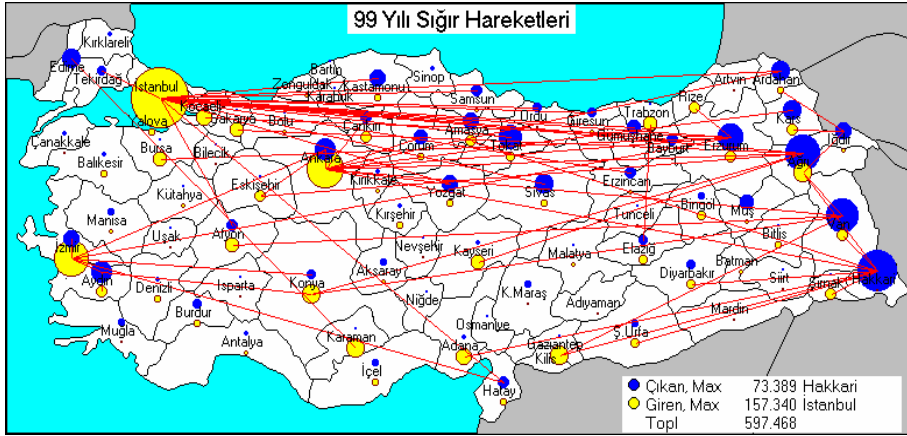
Kısaca Liberal politikalar adına sektör arka plana atılmış, iç fiyatları kontrol etme adına hayvansal ürün ithalatı giderek serbestleştirilmiştir. Sonuçta hayvansal ürünlerde ihracatçı olan ülke net ithalatçı ve dışa bağımlı hale gelmiştir.

EBK karkas alım fiyatları aylık ortalamaları yıllar itibariyle grafikte \$ ve (Ocak 2010 değerleri) TL olarak gösterilmiştir.

Uygulanan yüksek kur politikası ile döviz bazında düşük görülmesine rağmen, dışsattım için uygun olan fiyatlarla, plansız yapılan ihracat sonucu iç piyasa dengeleri 1986 yılından itibaren bozulmaya başlamıştır. 1990 yılından itibaren et fiyatları yükselişe geçmiştir. Bugün ki değerler(4) ile (Ocak 2010 değeri TL) 10-12TL arasında seyreden karkas alım fiyatları(5) 1990 yılından sonra 12-14TL aralığında seyir göstermiş ve bu seviye 1994 yılında yaşanan 5 Nisan devalüasyonuna kadar sürmüştür. Fiyatlar, aynı yıl içerisinde tekrar yükselişe geçmiştir. 1990 yılından sonraki ithalatta başlayan yükselişe bağlı olarak fiyatlar dalgalı seyir göstermeye başlamıştır.

Her geçen yıl artan ithalat 1995 yılında yoğun canlı hayvan ve et ithalatı ile maksimum düzeye ulaşırken Avrupa Birliği ile yapılan anlaşma gereği gümrüksüz et ve süttozu ithalatı, ülkedeki fiyat oluşumunu tamamen ters yüz etmiş, 1996 yılında süt fiyatlarının hızlı düşmesine karşılık et fiyatlarının yüksek düzeyde kalışı ile kültür ırkı dışı damızlıklar kesime gitmiştir. Kısa süreli yüzeysel müdahalelerle sektördeki ağır kriz atlatılmaya çalışılmıştır. 1997 yılında yaşanan hükümet değişimiyle besicilerin ithalata yoğun tepkisi hayvansal ürün ithalatının durdurulması sonucunu getirmiştir.

İthalatın durdurulması kısa sürede et ve süt fiyatlarının yükselmesini sağlamıştır. Et fiyatlarındaki yükselme devam ederken süt tozu ithalatının başlaması ile süt fiyatları hızlı düşüşe geçmiş ve 1997 yılı son aylarında başlayan düşüş 1998 ve 1999 yılında süregelmiştir. Et fiyatlarının hızlı yükselişi ve ithalat yasağı süratle canlı hayvan ve et kaçakçılığını

kaçılmış ve ithalattan öte her yönüyle korkunç bir boyut almıştır. Öyle ki Ülkemiz hudut boylarında Dünya açık pazarı kurulur olmuştur. Bu durumda bir taraftan süt tozu ithalatıyla süt fiyatları düşük düzeyde oluşurken canlı hayvan ve et kaçakçılığı ile et fiyatları da düşerek sektör tükenme noktasına gelmiş ve Dünyanın

neresinde hangi hastalık varsa ülkemize taşınmıştır.

Sadece resmi sevki olanları içermesine rağmen haritada (14) gösterilen hayvan hareketlerinin şekli ve miktarı konunun boyutuna açıklık getirmeye yeterlidir. Tabloda doğudaki bazı illerin hayvan mevcutları ile bu illerden sevk edilen hayvan miktarları verilmiştir(14). Sadece resmi sevk edilen hayvanları gösteren tablodan anlaşılacağı gibi en tipik örneği ile 62.000 baş mevcudu olan Hakkari ilinden 73.000 baş sığır resmi olarak sevk edilmiştir.

	Koyun (1000 baş)		Sığır (1000 baş)	
	Mevcut	Sevk	Mevcut	Sevk
Hakkari	311	563	62	73
Van	1.697	1.017	146	52
Ağrı	1.450	179	215	58
İğdır	340	202	47	15
Kars	1.027	90	289	18
Ardahan	108	18	250	25

Yeni bir siyasi değişimle birlikte 2000 yılına gelindiğinde, ülkenin her bir tarafına yayılan hastalık riski ile hayvan kaçakçılığı üzerinde durularak Devlet ciddiyeti ile bağdaşmayan kaçakçılığın önlenmesi yönünde önemli mesafeler alınmıştır. Alınan tedbirler kısa sürede etkisini göstermiş ve çeşitli tepkilerle birlikte karkas fiyatlarında bir miktar artış meydana gelmiştir. 2001 krizi ile sektörde fiyatlar yine altüst olurken 2002 yılında toparlanma trendine girmiştir. Kriz ile (Ocak 2010 değerleri ile) 8TLnin altına düşen karkas alım fiyatları, 2002 yılı sonunda 12 TL seviyesine ulaşarak 1980'li yılların başındaki düzeyine kavuşmuştur.

Kasım 2002 seçimleri sonucu oluşan yeni siyasi değişimle birlikte 2003 yılından itibaren makroekonomik tercihleri de beraberinde getirmiştir. Bu dönemde uygulamaya konulan düşük kur politikasının sektöre olumsuz etkileri belirgin olarak izlenmiştir.

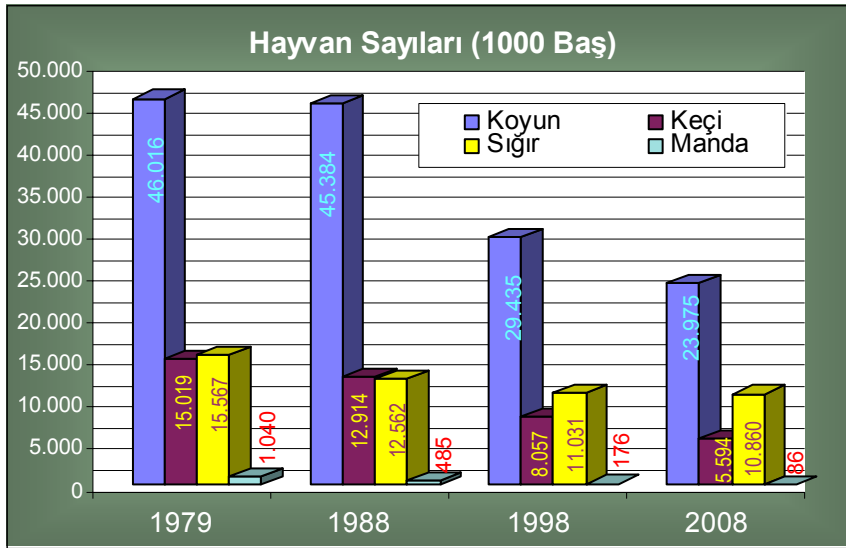
Uygulamaya konulan düşük kur politikasının yansması nedeniyle döviz olarak yükseliş görülmesine karşılık, kaçak canlı hayvan ve et girişleri ile et fiyatları 2004 yılından sonra düşerek 2009 yılı son çeyreğine kadar düşme eğilimi devam etmiştir. Doğu sınırlarından yapılan kaçak hayvan girişleri çeşitli usuller ile kayıtlı hale getirilmiş, kaçak hayvanlar orta Anadolu'yu aşmış, Pakistan, Hindistan bölgesinin "hörgüçlü" sığırları Batı Anadolu'ya kadar ulaştığı hafızalardadır.

Yakalanan kaçak hayvanlar, kaçakçı patronlarına yeddi emin olarak verilmiş, ihale ile satılarak alıcıları yine kaçakçılar olmak üzere kayıtlı hayvan olarak milli kayıt sistemine dahil edilmişlerdir.

Kaçak hayvan girişlerinin geldiği boyut nedeniyle 2004 yılı sonunda Tarım ve Köyleri Bakanı Sayın Sami Güçlü' nün Diyarbakır'da çeşitli kuruluş temsilcileri ve sivil toplum örgütleriyle yaptığı toplantı da sonucu etkilememiştir.

Diğer taraftan, Doğu illerimizdeki bazı yerel kombinalar, kaçak hayvanları kayıt altına almak için tam kapasite çalışmıştır. Kulak küpesi ticareti ekonomik bir faaliyet alanı haline gelirken, projeli et desteklerinin de "iki karkas" "bir baş hayvan" sayılmak suretiyle bu yolda harcadığı kamuoyuna yansmıştır.

Bunlarla birlikte Avrupa ve diğer ülke kaynaklı et girişleri de devam etmiştir. 1990' lı yıllarda buffalo ve kanguru etlerinin düşük fiyatlarla ülkemize girdiği kamuoyuna mal olmuştu. 2006 yılında Brüksel'de bir Türk lokantasında tanıştığımız vatandaşımız, kimliğimizi öğrenince heyecanlanmış ve Türkiye'ye nasıl et gönderebileceğinin yolunu sormuştu. Et ithalinin yasak olduğunu söyleyince, alaycı bir gülümseme ile bunu bildiğini ifade ederek sözlerini "Geçen yıl 1.500 Ton eti "?" firmasına gönderdik. Şimdi nasıl gönderebiliriz, onun yolunu öğrenmek istedim" ifadeleri ile tamamlamıştı. Sektörün içindikilerin, çeşitli şekillerde çok miktarda et girişi olduğunu tüm detaylarıyla gayet iyi bildikleri kanaati yaygındır.

Gerek kaçak canlı hayvan ve et girişleri, gerekse süt fiyatlarının sürekli düşük seyretmesi nedeniyle kesilen fazla sayıda damızlık dişi hayvanlar et fiyatlarını sürekli düşük seviyede tutmaya yetmiştir. Damızlık dağıtımı ve desteklerin, kültür ırkı damızlıkların fiyatlarını kısmen de olsa koruması ve ithalat ile kültür ırkı damızlık sayısında kayıp daha az olmuştur. Buna rağmen, sadece 2008 yılında soy kütüğüne kayıtlı 180 bin baş

damızlığın kesime gittiği ifade edilmektedir(13). Yerli ve melez dişi damızlıkların kesime sevk, destekleme dışında olması nedeni ile daha da yoğun olmuştur. Bu durum kasaplık ve kurbanlık materyalin önemli kısmını karşılayan çoğunluğu yerli ve melez sığır popülasyonunun hızla azalmasına ve kasaplık kaynağın kurumasına neden olmuştur. Aynı etki fazlasıyla küçükbaş hayvan varlığının da kaybedilmesi sonucunu getirmiştir.

Hayvan varlığındaki değişimler, türler itibarı ile grafikte gösterilmiştir. Bu politikalar sonucu küçükbaş hayvan varlığı 60 milyon baş iken, yarısından daha az bir sayıya, büyükbaş hayvan varlığı ise 17 milyon başa yakın iken 10 milyon baş düzeyine inmiştir. Türk insanı, gelişen dünyanın tersine kişi başına daha az et tüketir olmuştur(10,11,17).

EBK Karkas alım fiyatları, Tüketici Et Fiyatları (TÜFE, dana kuşbaşı) ve tüketici fiyatları ile EBK karkas alım fiyatları arasındaki oranlar Grafikte (ET Fiyatları-EBK,TÜFE) gösterilmiştir(4,16).

2009 yılı sonuna gelindiğinde Dünya pazarındaki süttozu fiyatları ve süt fiyatlarının artışına (7) paralel olarak Türkiye'de süt fiyatları artışının sinyalleri alınmaya başlayınca, dişi damızlık kesimleri durmuştur. Bu durum bir anda et fiyatlarının, süt fiyatlarındaki artışı görmeden yükselmesine neden olmuştur. Bu yükseliş ithalat baronlarını harekete geçirmiş ve et

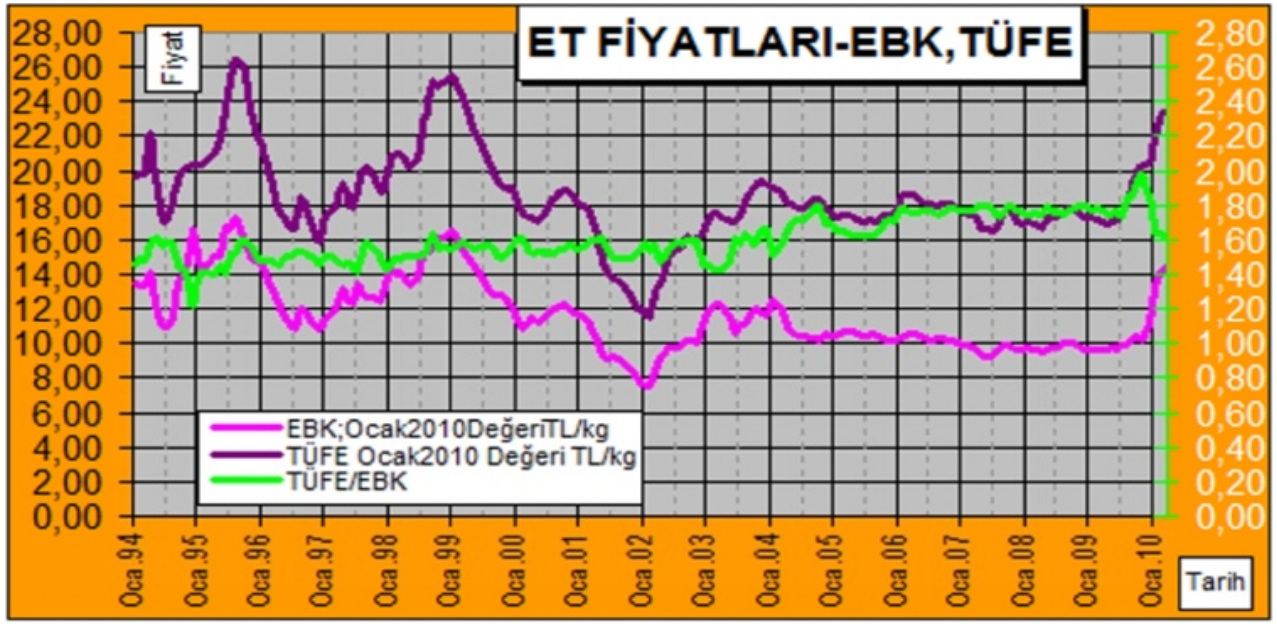
fiyatlarının yüksekliği kamuoyuna mal edilmiştir. Gerçekte 10-12 TL arasındaki karkas alım fiyatı ve 20-22 TL arasındaki tüketici fiyatları (18) (dana kuşbaşı) 2000 yılı öncesi fiyatlarını ancak yakalamıştır. Kamuoyu oluşturucuların top yekün çabaları ile fiyatlar bilhassa kıskırtılmıştır.

EBK Dana Karkas Alım/TÜFE (Dana Kuşbaşı) Et Fiyatları 1994-2010																		
	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK	EBK:TL/kg	TÜFE,TL/kg	TÜFE/EBK
	1994			1995			1996			1997			1998			1999		
Ocak	13,52	19,67	1,45	14,32	20,28	1,42	14,56	21,46	1,47	11,51	17,35	1,51	14,33	20,80	1,45	16,45	25,50	1,55
Şubat	13,30	19,82	1,49	14,46	20,42	1,41	13,61	20,06	1,47	11,70	17,63	1,51	13,98	20,82	1,49	15,70	24,62	1,57
Mart	13,36	19,76	1,48	14,83	20,74	1,40	13,03	19,24	1,48	12,31	18,24	1,48	14,17	20,97	1,48	15,13	23,89	1,58
Nisan	14,08	22,15	1,57	15,06	21,00	1,39	12,36	18,02	1,46	13,24	19,26	1,45	13,68	20,55	1,50	14,78	23,01	1,56
Mayıs	11,56	18,62	1,61	15,09	21,88	1,45	11,54	17,20	1,49	12,55	18,32	1,46	13,38	20,18	1,51	14,34	22,19	1,55
Haziran	10,94	17,06	1,56	16,80	23,45	1,40	11,08	16,73	1,51	12,22	17,80	1,46	13,80	20,73	1,50	13,94	21,63	1,55
Temmuz	10,98	17,34	1,58	16,65	25,26	1,52	10,90	16,59	1,52	13,45	19,05	1,42	15,08	22,64	1,50	13,49	20,99	1,56
Ağustos	11,54	18,26	1,58	17,36	26,48	1,53	12,02	18,43	1,53	12,81	19,88	1,55	15,37	23,69	1,54	13,00	20,38	1,57
Eylül	13,60	19,56	1,44	16,30	26,11	1,60	11,82	17,93	1,52	12,73	20,20	1,59	15,49	25,28	1,63	12,86	19,61	1,53
Ekim	13,86	19,90	1,44	15,43	24,48	1,59	11,33	17,12	1,51	12,70	19,56	1,54	16,06	24,78	1,54	12,76	19,12	1,50
Kasım	14,71	20,15	1,37	14,77	23,01	1,56	11,03	16,39	1,49	12,48	18,78	1,51	16,15	25,07	1,55	12,43	18,89	1,52
Aralık	16,63	20,31	1,22	14,83	21,97	1,48	10,89	15,85	1,46	13,28	19,00	1,43	16,22	25,29	1,56	12,09	18,98	1,57
	2000			2001			2002			2003			2004			2005		
Ocak	11,42	18,24	1,60	11,67	18,05	1,55	7,56	11,95	1,58	11,76	17,04	1,45	12,57	18,97	1,51	10,41	17,27	1,66
Şubat	10,89	17,58	1,61	11,38	17,88	1,57	7,49	11,48	1,53	12,14	17,52	1,44	12,24	18,87	1,54	10,51	17,36	1,65
Mart	11,19	17,30	1,55	10,76	17,18	1,60	8,33	13,07	1,57	12,29	17,50	1,42	11,91	18,73	1,57	10,67	17,40	1,63
Nisan	11,43	17,31	1,51	10,15	16,27	1,60	9,13	13,39	1,47	11,92	17,21	1,44	10,98	18,11	1,65	10,64	17,28	1,62
Mayıs	11,17	17,06	1,53	9,20	14,86	1,62	9,46	14,27	1,51	11,67	17,18	1,47	10,68	18,03	1,69	10,56	17,16	1,62
Haziran	11,47	17,39	1,52	9,17	14,18	1,55	9,76	15,22	1,56	10,61	17,08	1,61	10,39	17,83	1,72	10,47	17,03	1,63
Temmuz	11,92	18,20	1,53	9,30	13,83	1,49	9,76	15,49	1,59	11,07	17,42	1,57	10,41	17,84	1,71	10,46	17,00	1,63
Ağustos	12,05	18,34	1,52	9,09	13,60	1,50	9,94	15,63	1,57	11,12	18,14	1,63	10,36	18,12	1,75	10,52	17,14	1,63
Eylül	12,17	18,76	1,54	8,99	13,43	1,49	10,19	16,27	1,60	11,63	18,74	1,61	10,28	18,34	1,78	10,43	17,07	1,64
Ekim	12,30	18,93	1,54	8,63	12,92	1,50	10,12	16,02	1,58	12,06	19,00	1,57	10,18	18,30	1,80	10,32	17,30	1,68
Kasım	11,93	18,73	1,57	8,13	12,28	1,51	10,06	16,09	1,60	11,77	19,35	1,64	10,58	17,83	1,68	10,14	17,47	1,72
Aralık	11,73	18,30	1,56	7,81	11,93	1,53	11,07	16,27	1,47	11,58	19,21	1,66	10,44	17,73	1,70	10,19	17,30	1,70
	2006			2007			2008			2009			2010					
Ocak	10,31	18,32	1,78	9,95	17,67	1,78	9,76	16,98	1,74	9,69	17,31	1,79	13,20	21,78	1,65			
Şubat	10,42	18,57	1,78	9,86	17,46	1,77	9,68	16,91	1,75	9,67	17,17	1,78	14,03	23,05	1,64			
Mart	10,60	18,64	1,76	9,80	17,37	1,77	9,62	16,91	1,76	9,59	17,13	1,79	14,40	23,41	1,63			
Nisan	10,57	18,60	1,76	9,40	16,84	1,79	9,53	16,62	1,74	9,62	16,96	1,76	15,64					
Mayıs	10,43	18,36	1,76	9,28	16,62	1,79	9,66	17,35	1,80	9,75	17,03	1,75						
Haziran	10,24	18,11	1,77	9,24	16,59	1,80	9,80	17,24	1,76	9,69	17,13	1,77						
Temmuz	10,20	18,09	1,77	9,42	16,57	1,76	9,83	17,35	1,76	9,94	17,26	1,74						
Ağustos	10,29	18,01	1,75	9,80	16,99	1,73	10,06	17,52	1,74	9,91	18,33	1,85						
Eylül	10,37	18,15	1,75	9,95	17,63	1,77	10,03	17,81	1,78	10,21	18,89	1,85						
Ekim	10,23	18,13	1,77	9,85	17,69	1,80	9,99	17,84	1,79	10,43	20,09	1,93						
Kasım	10,11	18,06	1,79	9,67	17,30	1,79	9,73	17,48	1,80	10,18	20,23	1,99						
Aralık	9,98	17,66	1,77	9,64	16,91	1,75	9,65	17,35	1,80	11,06	20,51	1,85						

* TL Değerleri, Ocak 2010 değeri TL olarak hesaplanmış ve verilmiştir.

1982 yılındaki 2.0 \$ değerindeki etin fiyatı, Ocak 2010 değeri ile 11 TL civarında olmasına karşılık, 2009 sonundaki 10.0 \$'lık et fiyatı alım gücü olarak ancak bu düzeyi karşılamaktadır. Uzun süredir ithalat ve kaçak girişlerin ceremesini çeken yetiştiriciye, uygulanan düşük kur politikasının faturası da yüklenilerek et fiyatı ülkenin en önemli gündemi veya Türkiye'nin gerçek gündemini örten perde olmuştur. Nasıl ki sürekli hastasın denilen bir insanın sağlıklı kalması

mümkün olmazsa, koro halinde söylenen, televizyonlarda boy gösteren “oyuncular” ile perakende fiyatlar kısıktırılmış ve yetiştirici ablukaya alınmıştır.

Ankara Et Borsası Dana Karkas Satışları

Tarih	Miktar kg	*TL/Kg	Tarih	Miktar kg	*TL/Kg
Mayıs 06	1638	11,35	Mayıs 08	1155	11,50
Haziran 06	433	11,18	Haziran 08	1118	11,09
Temmuz06	469	11,26	Temmuz08	784	11,30
Ağustos 06	433	11,28	Ağustos 08	1087	11,68
Eylül 06	391	11,64	Eylül 08	1827	11,76
Ekim 06	626	11,51	Ekim 08	355	11,69
Kasım 06	562	11,43	Kasım 08	601	11,40
Aralık 06	591	11,17	Aralık 08	1355	11,12
Ocak 07	511	10,86	Ocak 09	1296	11,05
Şubat 07	442	10,84	Şubat 09	1878	10,69
Mart 07	567	10,46	Mart 09	1047	10,20
Nisan 07	419	10,21	Nisan 09	827	10,65
Mayıs 07	1419	10,11	Mayıs 09	494	10,57
Haziran 07	1541	10,03	Haziran 09	1675	10,69
Temmuz 7	509	10,35	Temmuz09	2586	10,96
Ağustos 07	1357	10,75	Ağustos 09	1393	11,81
Eylül 07	360	11,27	Eylül 09	447	12,40
Ekim 07	756	11,39	Ekim 09	998	13,45
Kasım 07	505	11,22	Kasım 09	454	13,21
Aralık 07	479	11,08	Aralık 09	263	13,81
Ocak 08	655	10,80	Ocak 10	963	14,44
Şubat 08	412	10,61	Şubat 10	923	15,08
Mart 08	1278	10,47	Mart 10	2106	15,44
Nisan 08	807	10,85	Nisan 10	787	16,49

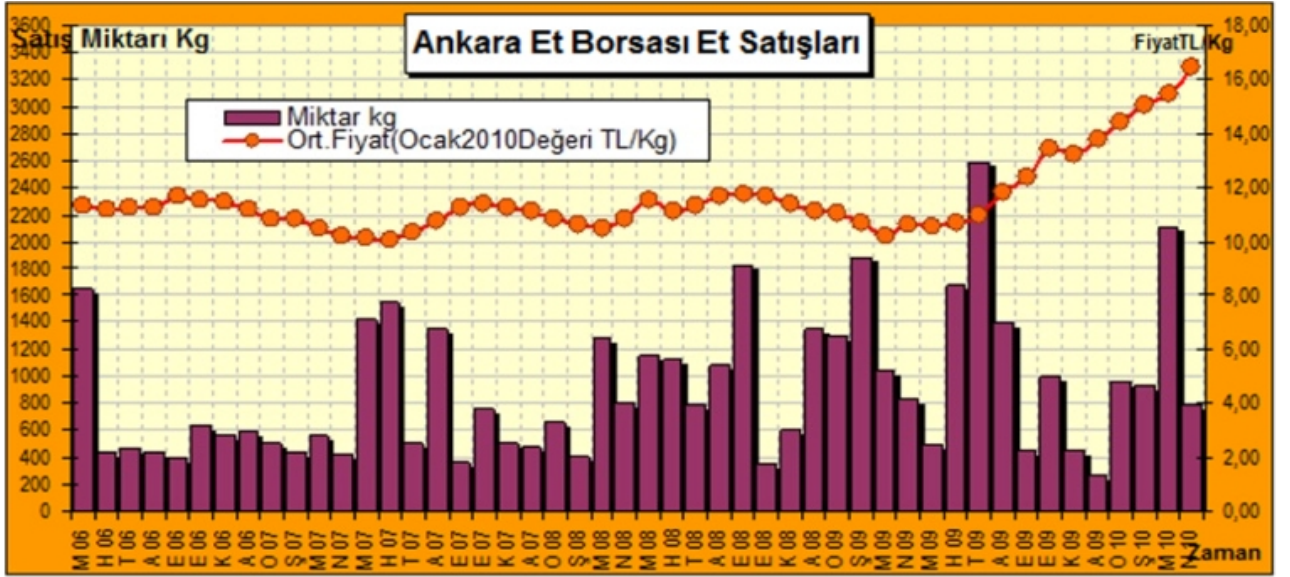
*Ocak 2010 Değeri TL

Kurban Bayramı etkisi ile et satışları Aralık ayında en düşük düzeyi görmüştür.

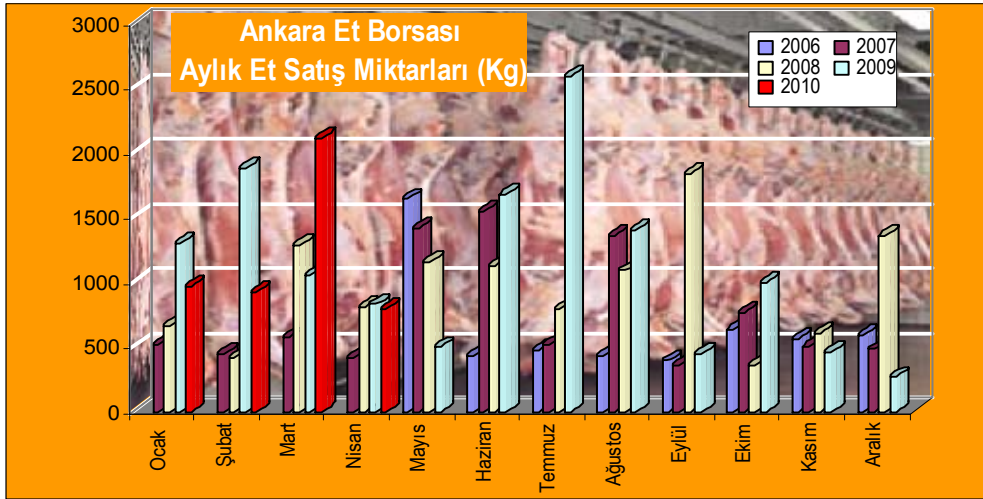
Grafikte (4,16) dikkati çeken diğer bir husus ise 2004 yılından itibaren karkas alım fiyatları ile tüketici fiyatları arasındaki fiyat aralığı yükselmesidir. Fire, vergi farkı, kemik fisesi dikkate alındığında 2003 yılına kadar makul görülebilen Tüketici Fiyatı(dana kuşbaşı)/Karkas Fiyatı oranı 1,40-1,60 aralığında seyretmesine karşılık, 2004 yılından itibaren 1,6-1,8 aralığına yükselmiştir. Et fiyatlarının yükselişe geçtiği, 2009 sonunda ise bu oran iki katına kadar ulaşmış, (grafikte) EBK spot alım fiyatlarının geçerli olduğu son aylarda 1,6 seviyesine gerilemeye başlamıştır. Bu durum, fiyat artışlarının nasıl körüklendiğinin ve perakendecilerin bundan nasıl pay kaptıklarının tipik göstergesi sayılabilir.

Türkiye'nin en önemli toptan satış noktalarından birisi olan Ankara Et Borsasının 2006 yılından bu yana et satışları aylar itibariyle grafikte (Ankara Et Borsası Et Satışları) gösterilmiştir(16). Grafikte; aylık ortalama dana karkas satış fiyatları çizgi tarzında ve değerleri ikinci eksen, aylık satış miktarları ise sütun tarzında ve değerleri birinci eksen gösterilmiştir. Kopartılan kıyamete rağmen satılan et miktarlarında büyük düşmeler olmamıştır.

Aylık satışların karşılaştırıldığı Grafik (Ankara Et Borsası Aylık Et Satış Miktarları) incelendiğinde görüleceği gibi, fiyatlar çok yükseldi çığıllıkları, her gün at, eşek etlerinin görüntülenmesi ve

Fiyatların daha da yükselmesine rağmen Ocak, Şubat aylarında artarak, Mart ayında son dört yılın en yüksek miktarına ulaşmıştır. İthalat beklentisine ve fiyatların daha da yükselmesine rağmen Nisan ayı satışları önceki yıllar düzeyini korumuştur.

Et Borsasında en yüksek günlük ortalama dana karkas fiyatı, 20 Nisan 2010 günü 17,50 TL olmuş ve ithalat kararı ile 30 Nisan'da 14,75 TL'ye düşmüştür. En yüksek fiyata alınan karkas sonucu, normal kar marjı ile dana kuşbaşının perakende fiyatı 1,40-1,50 katı

fiyatla 24,50- 26,25 TL aralığında olması gerekirken, medyada etin 50 TL fiyata çıktığı her gün vurgulanır olmuştur. Diğer bir tespit ise etin en yüksek fiyatı bulunduğu güne ait fiyatlar, 1995, 1998 yıllarında ulaşılan et fiyatlarının altındadır.

Bu tablo, son altı ayda oynanan oyunun ne anlama geldiğinin ve spekülasyonu yapılan et arzına ilişkin anormal bir problemin olmadığını göstergesi sayılabilir.

Sonuç

Kırmızı et üretiminin yeterli olma düzeyi çoktan geride bırakılmıştır. Her ne kadar et tüketimi önemli oranda beyaz ete yönelme gösterse de, 40 yıl öncesinde kişi başı et tüketimine ulaşabilmek için, kırmızı ette %40-50 düzeyinde bir açık söz konusudur. Bu açık, et veya canlı hayvan ithalatı veya kaçak girişlerle karşılanma durumundadır. Kendi üretimimizin artırılmasını sağlayacak uzun vadeli ve istikrarlı tedbirler alınmadığı sürece açık giderek artış gösterecektir.

Süt fiyatları düşük kalmasına karşılık et fiyatlarında arz yetersizliğine bağlı oluşan yükselmeler defalarca tekrarlandığı gibi damızlıkların kesime gitmesine neden olmakta ve damızlık mevcudu azalmaktadır. Bunun sonucu kasaplık sayısında azalma, et üretim açığını daha da artırmaktadır. Bu nedenle et üretiminin artırılmasının yolu yeterli ve istikrarlı

süt fiyatlarının oluşumuna bağlı olmaktadır. Süt fiyatlarının yeterlilik ölçüsü ise kaba yem üretiminin kalite ve kantite olarak yetersiz olduğu ülkemizde kesif yem fiyatlarına bağlı olmaktadır.

Hayvancılık sektöründe üretimin temel unsuru doğal olarak damızlıktır. Damızlık; üretimi sağlayan ana unsur olduğu gibi belirli sürede yenilenen ve üretilen bir üretim ve pazara sunulan bir ürün olma özelliğini de taşımaktadır. Bu özellikler; hayvansal üretimin şekli, yapısı, pazar oluşturulması, üretim çeşitleri, yem kaynakları ve kullanımı, sanayi oluşumu gibi sektörün tüm unsurlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır. Diğer unsurların oluşum ve gelişiminde esas unsur damızlık olduğu gibi, bu unsurlardan da en fazla ve nihai olarak etkilenen de yine damızlık olmaktadır.

Siğir yetiştiriciliğinde damızlık denilince süt ve buzağı ilk akla gelen ürünler olmaktadır. Her üçü de birlikte anılmak durumundadır. Buzağı doğmayınca süt olmamakta, süt olmayınca buzağı büyümektedir. Buzağı ve süt yetiştiriciye kazanç sağlamayınca damızlık elden çıkartılmaktadır. Her üç unsurun varlığı birbirine bağlı olduğu gibi özelliklerinin gelişimi de aynı doğrultuda olmaktadır. Süt üretimi pazar bulduğu ve iyi kazanç sağladığı takdirde damızlıklarda süt verimi öne çıkmakta, et üretimi kazanç sağladığı takdirde et verimi ve besi performansı tercih edilmektedir. Her ikisinin de birlikte olması, pazar güvencesi ve toplam kazancı artırması ile olacaktır. Her iki üründe de pazar bulunamaz ve fiyat istikrarı sağlanamaz ise damızlık yok olacaktır.

Ülkemizin mera ve kaba yem kaynaklarının, yüksek verimli damızlıkları, düşük maliyetle yetiştirmeye uygun ve yeterlikte olmadığı bir gerçektir(2,6). Diğer taraftan yetiştiriciler üretimden pazara kadar ki zincirin hiçbir safhasında yeterince organize ve örgütlü değildir. Bunun yanında ülkemizde pazar garantisi veya destek fiyat şeklinde üretimi teşvik edecek ve fiyat istikrarı sağlayacak sürekli ve ciddi bir destekleme politikasından ve Devlet desteğinden de bahsetmek mümkün değildir.

Devam ede gelen, Dünya'da hiç bir ülkenin yapmadığı düzeyde yapılan damızlık ithaline ve güdük kalan ıslah çalışmalarına rağmen, kültür ırkı ve melezi damızlıkların miktar ve oranlarında yeterli düzeye gelinebilmiştir. Bununla birlikte ekstansif şartlarda bakım ve besleme kolaylığı ile fiyat politikalarından asgari düzeyde etkilenen, uluslararası pazar şartlarına karşı yegane sigortamız olan yerli ırk damızlık mevcudu da heder edilmiştir.

Bu şekildeki üretim şartlarında, damızlığın var olması her şeyden önce gelmektedir. Damızlığın var olabilmesi için ise yetiştiricinin elindeki materyalin masraflarını kısa vadede ve sürekli karşılayacak gelire sahip olabilmesi gerekir. Bunu da sağlayacak olan süt satışlarıdır. Diğer üretimlerden temin edeceği gelir de işletmede yetiştiricinin kazanmasını sağlayacaktır. Bu tarzda oluşacak bir ekonomi hayvancılık işletmelerinin hayatiyetini sürdürmesinde önem arz etmektedir.

Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) 1968-69 döneminde net ithalatının 790 bin ton olduğu , 1980 yılında et açığının 1 milyon tona varacağı yapılan projeksiyonlarla tespit edildiği belirtilmişti(6). Avrupa Birliğinin (EUR 15) 1995-1996 dönemi et ve karşılığı canlı hayvan net ihracatının 800 bin ton civarında(12) olmasına karşılık aynı süreçte et ihracatçısı konumundaki Türkiye'nin net ithalatçı konumuna gelmesi dikkatle üzerinde durulması ve düşünülmesi gereken bir husustur.

Neticede Türkiye'nin süttozu, damızlık, kasaplık ve et ithali defalarca denediği bir yoldur. Her defasında da ülke hayvancılığı zarar görmüştür. Hayvansal gıdada dışa bağımlılık bir kat daha artmıştır.

Aynı yanlışların defalarca tekrarlanmasına devam edilmesinin makul ve mantıklı bir izahı bulunmamaktadır ve akılcı değildir. Artık bu yanlışlar sadece üreticilerin değil, tüketicilerin de sorunu olduğu gibi ülkenin sağlıklı geleceğini tehdit eden önemli bir ulusal sorundur. Gelişmeleri her kesimin buna göre değerlendirmesi gerekmektedir. 4 Mayıs 2010

Dr. Mustafa ALTUNTAŞ
Uzman Veteriner Hekim

Kaynaklar

1. AKDER,H.,ERAKTAN,G., ŞAHİNÖZ,A.; AB ve GATT Karşısında Türk Gıda Sektörü. SETBİR 1997, İstanbul
2. ALTUNTAŞ, M; Hayvancılıkta Ezber Bozulmalı; Hesabı Doğru Yapmak Gerek! Süt Dünyası Dergisi: Sayı 17, Kasım - Aralık 2008, http://mustafa_altuntas.herkez.com/15248.htm
3. Anonim; Dönem Sonu Dolar Kurları. Capital Infocard, Capital Aylık Ekonomi Dergisi, Şubat 2010 Sayısı Eki.
4. Anonim; Geçmişteki 1 Liranın Bugünkü Satın Alma Gücü.Capital Infocard, Capital Aylık Ekonomi Dergisi, Şubat 2010 Sayısı Eki.
5. Anonim; Karkas Et Alım Fiyatları. EBK A.Ş Kayıtları, Ankara, 1999, 2009, 2010
6. Anonim; Türkiye Hayvancılığı.Veteriner İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.Lalahan- 1973
7. CLAL; Average Fluid grade milk prices. http://www.clal.it/en/index.php?section=latte_usa
8. DİE ;1986-1998 İhracat ve İthalat İstatistikleri, Yayınlanmamış Bilgiler, 1999
9. DİE; Türkiye İstatistik Yıllığı- 1998, DİE Yayınları, Ankara. Yayın No :2240
10. DİE; Türkiye İstatistik Yıllığı-1994, DİE Yayınları,Ankara.
11. DİE;Tarım İstatistikleri 1996, DİE Yayınları, Ankara-1997
12. European Commission; The Agricultural Situation In The European Union, 1996 Report, Brussels, Luxembourg, 1997
13. Süt Dünyası Dergisi; Kasım-Aralık 2009.Yıl:4, Sayı :23, (13-24)
14. ALTUNTAŞ, M; Hayvancılıkta Ezber Bozulmalı; Hesabı Doğru Yapmak Gerek! Süt Dünyası Dergisi: Sayı 17, Kasım - Aralık 2008, http://www.turkvet.biz/yorumlar/hayvancilik_ezber.htm
15. Tarım ve Köyşleri Bakanlığı Koruma ve Kontrol Genel Müdürlüğü Kayıtları,2000
16. TOBB; Ticaret Borsaları Bilgi Sistemi. ATB Ankara Et Borsası Fiyatları. [http://borsa.tobb.org.tr/fiyat_sorgu2.php?ana_kod=8&alt_kod=812,](http://borsa.tobb.org.tr/fiyat_sorgu2.php?ana_kod=8&alt_kod=812)
17. TÜİK; Hayvansal Üretim İstatistikleri,2008.
18. TÜİK;Tüketici Fiyatları (TÜFE). 1994=100, 2003=100.